

odpor, je srbska despotovina s padcem Smedereva 1459 takorekoč neopazno izginila s političnega prizorišča in ugasnila.

Za nas je delo zanimivo, ker obravnava tudi del slovenske zgodovine in sicer Celjske grofe. Avtor se je posvetil predvsem povezavam, ki so jih sklepali z Đurađem Brankovićem, in njihovim pretenzijam za širjenjem posestev na območje jugovzhodne Evrope. Moram opozoriti, da se je avtor pri obravnavi teh vprašanj opiral predvsem na literaturo (profesorjev M. Kosa, I. Vojeta, F. Gestrina), tako da novih odkritij v zvezi z zgodovino Celjskih grofov ne bomo našli.

Prof.dr. Momčilu Spremiću pripada velika zasluga, da nam je proces ugašanja srbske države prikazal na dramatičen način in z več aspektov.

Zvezdan Marković

Alain Guery et al., **La construction de l'état. 14e–18e siècle.** Annales HSS, mars-avril 1997, n. 2.

»*Chacun le sent. Il flotte dans l'air, en Europe, le parfum de révolte.*« Tako je začel svoje pisanje francoski publicist Ignacio Ramonet, tokrat uvodničar posebne številke časnika *Le Monde diplomatique*, posvečene hladnim, srhljivim, obskurnim *Scénarios de la mondialisation*.¹ In ugledni avtor se ni izneveril pretanjenim zaznavam *des intellectuelles*, namreč njih zašiljenemu posluhu za živeto stvarnost ter senzibilnemu otipu njene grobosti, ki v zadnjih letih z velikim žarom, veliko žalosti ter veliko željo po spremembah nizajo svoja spoznanja o razsežnostih, o vseobsežnosti, o, če hočete, globalnosti tistega, čemur rečemo *fin de siècle*. Tako Ramonet govori o *logique d'oppression*, Susan George opozarja na hegemonistično ideologijo liberalističnega *casino-capitalism*, Claude Julien pa poziva na uničenje njegovih dogem. *The Economist* trepeta pred *The bloodhounds of history*,² Samuel Huntington se boji trka civilizacij ter erozije ameriških nacionalnih interesov, Andreas Moritsch pa se »veseli« anahronosti narodne identitete. Kenichi Ohmae je bolj neposreden. Napiše knjigo z naslovom *The End of the Nation-State*. Bije pa tudi, da je iz vladnosti ne preslišimo, »Ura evropske resnice.« In še. Paul Krugman se sprašuje *Is Capitalism Too Productive?*,³ Serge Halimi vpije *Quelle légitimité?*, Arthur Schlesinger pa si zastavlja vprašanje, ali ima demokracija vizijo in s tem prihodnost. Hans-Peter Martin in Harald Schumann dvomita. Obstajajo namreč *Pasti globalizacije*.⁴ Njene klice, zasejane z namenom večje prožnosti svetovnih gospodarskih tokov, ažumejšega in bolj razumljivega političnega sporazumevanja ter živahnijših idejnih vezi in izmenjav, so se sprevrgle v smrtonosne mikrobe ekonomskih primatov, katerih arogantna orožja *re-engineering, outsourcing, downsizing* prav nič viteško, a zelo uspešno, branijo tisto, za kar menijo, da je »*l'état naturel de la société, c'est le marché*«, katerih (taktiki *verbrannte Erde* podoben) pohod čez dobrine človeka in družbe, si je celo pri *Newsweek*-u zaslužil opazko *the killer capitalism*; skratka katerih »*vera v svobodo trga je*,« kot je bil zajedljiv komentator *Le Monda*, »*enako trdna kot otroška v Božička*.« Nihče več ne dvomi, da *fin de siècle* utegne biti *la fin* marsičesa.

Vražje slabo kaže državi. Njena nekdanj mogočna suverenost, namreč absolutna oblast znotraj meja ter avtonomen nastop zunaj njih, da se je sprevrgla v neugledno in malo prestižno »*membership... in the regimes that make up the substance of international life*«, njen nekdanj državljanske zavesti poln državljan da postaja, kot bi dejal Zbigniew Brzezinski, v *titytainments* zaziban »suvereni posameznik,« veselo požvižgajoč si na mali njivici drobnih interesov, ne meneč se za fiskalno hiranje tistega, kar je nekoč bilo *l'État-providence*; njeno v nacionalnih deležih na svetovnih trgih merjeno ekonomsko moč da so nadomestili dobički nadnacionalnalk, skovani na ruševinah demokratičnih načel, pogorišču nacionalnih interesov ter v prah spremenjene nacionalne zavesti. Iz tega kupčka pepela pa se je vzdignila mogočna, recimo, *Bezirksinteressenaristokratieherrschaft*. Država sicer ne izginja, pravi harvardska profesorica Anne-Marie Slaughter, pač pa se topi,⁶ raztaplja v ločene, funkcionalno različne dele, ki jih zmore povezovati in usmerjati ne več *Dick and*

¹ Scénarios de la mondialisation, Manière de voir No. 32, Le monde diplomatique, Paris 1996, str. 6.

² The Economist, April 12th 1997, str. 15ff, 21ff.

³ Foreign Affairs, September/October 1997, str. 79ff.

⁴ H.-P. Martin, H. Schumann, *Pasti globalizacije*, Ljubljana 1997.

⁵ A. Chayes, *The New Sovereignty*, 1995; prim. B. Russet, H. Starr, *Svetovna politika*, Ljubljana 1996; N. McCormick, *Liberalism, Nationalism and the Post-sovereign State*, v: *Political Studies*, Vol. 44, N. 3, Oxford-Cambridge (Mass.) 1996, str. 553ff.

⁶ Foreign Affairs, idem, str. 184ff; prim. *Les nouveaux maîtres du monde*, Le Monde diplomatique, Mai 1995.

Harry's representative democracy pač pa cyber-democracy elit; ne več demokratično izvoljene vlade pač pa »the new medievalism« ali pa »transgovernmental-networks«; ne več nacionalna zavest – kot »vue du monde et voeu pour le monde,« kot zagrlji francoski pisatelj Paul Thimbaud, pač pa »citoyenneté d'entreprise.« Tista global village, nedolžna vizija Marshalla McLuhana, porajajoča enakost in enost, se vse bolj sprevrča v usodo, podobno oni junakov Goldingovega *Gospodarja muh*. V takšni »sedanjosti sedanjih stvari,« kot bi dejal sveti Avguštin, je suverena, pokončna, pogumna *L'État-nation* le še pobožno hotenje in zapeljivi zvezdniški košarkar Dennis Rodman je v svoji *Walk on the Wild Side*, ko govori o zgodovini, le otroško iskren: »...we cannot catch it; all we can do is be it.« In od tod prš obetajočega se silnega prevrata.

Začutili so ga tudi pri *Annales* in spomladansko številko posvetili nečemu, kar da sicer je, kot pravi Alain Guery v članku s pustim a skromnim naslovom *L'historien, la crise et l'État*, »un objet privilégié d'historien,« nad katerega pa se je zgodovinarjem skloniti na novo in drugače. Gre za državo, seveda. In ta da je v krizi. Tako kot zgodovina, pravi. Pa tudi družba. Avtor strmi ob čudnem paradoksu vetrovnega leta 1989, ko je države prevelal »Wind of Change,« ko je pihljala svoboda, ko je dišalo po demokraciji, ko se je sanjalo o prihodnosti... in ko se je verjelo, da se je začel jutri. A nihče ni vedel, ne želel, da bo ta jutri grozil s »koncez zgodovine.« Bil je čas, ko se Fernand Braudel še ni motil, ko je dejal, da je družba »l'ensemble des ensembles.« Bil je čas, ko je Margareth Thatcher še mogla vzvišeno reči, da je ob državi lahko le *TINA* – *There is no alternative*. Bil je čas, ko je država še bila gospodar na svojem, ko je družba še bila kohezivna, ko je nacija še pomenila svetinjo. A ko se danes zdi, da je vse to le še »Candle in the Wind«; ko se danes zdi, da je država, tako Daniel Bell, premajhna za velike probleme in prevelika za majhne,⁷ kar pa ob »dialektiki individualizacije« Karla Otta Hondricha ter »life politics«⁸ Anthonyja Giddensa niti ni več pomembno; ko se danes zdi, da je edina rešitev v krilaticah »Manj države!« a vendar »Več mene!«, Alain Guery kliče: Drznosti! Drznosti za soočenje premisleka o svetu, ki je prešel in vprašanj o onem, ki pride; drznosti za ne biti samo gledalec zgodovinskih ali kakršnihkoli že trenutkov, temveč postati in ostati njihov akter, in slednjič drznosti za upreti se zakleti usodi zgodovinske vede, ki da se obnaša kot patolog. Zanimajo jo le razpadajoča telesa. Nekoč ruralni svet, pa svet obrti in industrije, pa nato morala in religija, politična centralizacija in slednjič nacija ter država. Bloch je zgodovinarjem pač zabičal, da naj bodo ljudožerci in ne... No ja, nekrofilii. In drznost je potrebna. Kajti dasiravno zgodovinarjeva domena je »ce qui fut et qui n'est plus,« torej kar je bilo in česar ni več, pa se danes njegov spontani interes za živeti trenutek sooča z diskurzom o tistem, česar bi ne smelo več biti. Ne smelo več biti po logiki zgodovine. Pogledu idejnih dedičev *Chicago Boys*, neoliberalistične ekonomske šole, v neizbrani, nespremenljivi a menda nujni jutri, pogledu, čigar jasnost, da gre prav spoznanjem vsem drage *nuntiae vetustatis*, pa se zgodovinarji morajo, pravi Guery, upreti. Gre za čast. In za ideje. Sicer zgodovinar postane kot »l'oiseau de mauvais augure,« ptič zloveščih znamenj, oznanjajoče stvari, ki bodo propadle, in jokajoč za onimi, ki so že.

Vražje slabo kaže državi. Zgodovini države. Med juriste, politologe in zgodovinarje razdrobljene »državne« domene so namreč mogle dati samo razdrobljeno sliko in disperzna spoznanja ter poroditi sploh ne naivna vprašanja. Kaj je zgodovina države? Je »la symbolique royale«, manifestacija kraljeve oblasti, res srčika nezapisane, običajne, banalne ustavnosti monarhične države *ancien regima*? Je v zibel in v urad zapisan privilegij »to sleep in the king's chamber« res gibalo nevidnih a ustaljenih in plodovitih nevarnih razmerij države? Res simbolični manevar prvega ter matrimonialne in patrimonialne strategije drugega, podkrepjene z rigoroznostjo pravnikov, pogumom politologov ter dvomom zgodovinarjev, morejo reči: *L'État, c'est ça?* Zgodovina države je, pravi Guery, zgodovina vseh in vsega – »... de tous les hommes, de toutes conditions...« Torej ne samo pravni in politični, pač pa tudi ekonomski in socialni momenti; ne samo »l'histoire de la structure sociale« temveč tudi »des relations sociales...« Protopografske analize še niso izčrpane in identifikacije skupin, ki se oblikujejo »v državi, okoli države in po zaslugi države« še niso opravljene. Avtor ne pozablja menda pozabljenih zgodovin idej, stremljenj, vedenj: literatura, religija, morala, filozofski principi ter znanstvena spoznanja so odsev države ali pa njena senca. Avtor je sin svojih dedov: obstaja le ena zgodovina – *l'histoire universelle, l'histoire totale*, a pristavlja, da je to prej ideal, ki naj zgodovinarjevo delo vodi, kot pa cilj, ki naj ga zgodovinarjevo delo uresniči. Avtor pravi: država da je uresničenje ideje. In ne oddaljimo se mnogo od misli Alaina Gueryja, če pristavimo, da je tudi zgodovina ideja. Ideje. Bistre, dolgočasne, nore, privlačne...

Ideje o tem »Comment peut-on être officier?«, kako postati uradnik v Neaplju sedemnajstega stoletja, v mestu, ki da je veljalo za španski politični laboratorij, in v času, ko je veljalo, da se z dilemami in problemi ne sooča, temveč se jih presega. Pregazi. To se zgodi tudi z neapeljskim tribunalom, odprava katerega pa zgodovinarjem odpira duri pisarn in privzdiga uradniške toge. Čast urada, razmišlja Mireille Peytavin iz

str. 24ff.

⁷Idem, str. 12.

⁸U. Beck, Izumitev političnega, Časopis za kritiko znanosti, let. XXV, 1997, št. 184, str. 172ff.

Casa de Velasquez, kot dar atavizma in nagrada oportunitizmu, kot nekaj oblasti in malo prestiža, pa kot zavetje aristokratov in stolica ekspertov, kot fiskalna imunost in nič bogatenja, kot gotova prihodnost in majava vzajemnost, prestolu zastor in vsem blodišče, spotika modernosti in ovira idejam? Čast urada kot zla usoda državi in pendant skritim, neformaliziranim a čudovito učinkovitim in zastrašujoče močnim nitim vladanja, kot morda *Clîenteles royales et clîenteles seigneuriales vers la fin de l'Ancien Régime*? O slednjih Christian Windler, ki ga fascinira španska izkušnja dinamičnosti patrimonialnih vezij, racionalnosti klientelnih strategij in pragmatičnosti spreminjajočega se vsakdana in leveče se stvarnosti. Marljivo analiziranje, a sluteni ter modni zaključki. Zvarki Susan Reynolds se pijejo povsod,⁹ vendar niso omrežili vseh. Vsaj ne Dominique Barthélemyja, ki v kritiki *La théorie féodale à l'épreuve de l'anthropologie* laska bistrosti angleške dame, vendar ji zameri preveč poguma. Preveč idej. Medievalnih angleških političnih strategij, menda, tako Barthélemy, temelječih na »service«, vzajemnostih in solidarnostih ter porajajoči neformalizirani vendar menda živечи »*constitutionnalisme medieval*«, menda tako različni od pozitivnega srednjeveškega prava, ki da fevdalnosti menda ni opisalo, ampak ustvarilo, pač ne gre prenašati na kontinent... In če že, potem je Barthélemy vesel novega pogleda in drugačne interpretacije, opozoril na »neprosojnost besed..., negotovost smislov in kontekstov,« toda povprašuje »aux 'causes,' aux 'moteurs' de tout cela,« brez katerih je delo *Fiefs and Vassals*, kot se je zazdelo Philippu Boutryu, le preveč viharna blodnja neke »*raison historique*«.«

Še ena runda v zanimivem dvoboju med pravno zgodovino in »*l'anthropologie juridique*«. Ki pa ni odločilna. Dva ducata recenzij na temo »*L'Etat dans l'Europe moderne*« odkrivata namreč pravo orožarno znanj, izzivov, idej. Zlasti o slednjih uvodničar, ki ni preslišal »*demande sociale*«, zastavljenega zgodovinski vedi, in o njih ameriški diplomat George F. Kennan, ki verjame, da se iz zgodovine bolj kot znanja jemlje modrosti. Gre za čast. In za ideje. In te so hudo potrebne. Kako prav je imel nekoč Ciril Kosmač, ko je pisal in se pri tem ni motil, da se vse, kar je pomembnega, prej ali slej zgodi tudi v »moji vasi,« tudi na »mojem dvorišču.« Ni pa mogel slutiti, da se bo v tej vasi in na tem dvorišču dogajalo zares vse pomembno in da bodo plotovi dvorišča podrti. Kajti, če malce špekuliramo, »ohišja podložnosti,« morala, zakoni, vsakršne paradigme kot meje posamezniku in političnim entitetam, njihovi prodornosti in prodoru, so nadomestile nove, preskočljive ograje: omejenost spoznanj, pomanjkljivost angažmajev, še možne alternative.¹⁰ In v »moji vasi« in na »mojem dvorišču« je zares pomembno in usodno, da je »moja« domišljija, zvedavost, volja, moč in pogum, zlasti pa uresničenje, konzumiranje vsega tega, le malo odvisna od trdovratnosti družbene prepustnosti, nič od obveznosti paradigmem, temveč predvsem od drznosti odločitve. Ga torej čutite? *Le parfum de révolte?*

Sašo Jerše

O nevzvišenem gledališču. Ljubljana : KUD France Prešeren, Center za teatrologijo in filmologijo AGRFT, 1997. 131 strani.

Ob koncu lanskega leta je KUD France Prešeren pripravilo serijo predavanj o zgodovini gledališča in igraltva na Slovenskem ob prelomu 19. in 20. stoletja. Že podatek, da so predavanja potekala v okviru »Vesele znanosti«, pove, da so se referenti tematike dotaknili na zanimiv in živahen način; takšna bi nasploh morala biti zgodovina ob vsaki priložnosti, da si ne bi z zahtevami po »visoki znanosti« in pretirani resnosti delala medvedje usluge in se oddaljevala od številne publike, ki bi se rada soočila z njenimi dognanji na preprost, razumljiv in tudi šaljiv način. K temu pa seveda pripomore tudi raznolikost pristopov, ki jo tako radi poudarjamo z interdisciplinarnostjo. To pa je, kar lahko z veseljem ugotovimo, kreatorjem Vesele znanosti uspelo, saj so bili med referenti poleg raziskovalcev iz gledaliških logov še slavisti in zgodovinarji.

Večino predavanj je sedaj dostopnih tudi širšemu krogu bralstva, saj sta jih KUD France Prešeren in Center za teatrologijo in filmologijo AGRFT izdala v zborniku, ki ga je urednica Barbara Pušić, asistentka AGRFT, naslovlila: *O nevzvišenem gledališču*. S tem je hotela opozoriti ne le na gledališče kot vrhunsko umetniško ustanovo, temveč tudi na gledališče na obrobju kulturnih dogajanj, na ustanovo, kjer se prepleta številno dokaj »neumetniško« dogajanje, ki je lahko bolj intimno ali širše družbeno, bolj politično ali povsem posvetno, preskrbljeno z darovi bogatih mecenov ali osiromašeno zaradi nerazumevanja okolice. Rdeča nit predavanj je torej bila gledališče kot družbena ustanova, v kateri se v vsakem obdobju odražajo širša

⁹S. Reynolds, *Fiefs and Vassals. The Medieval Evidence reinterpreted*, Oxford 1994.

¹⁰U. Beck, idem; G. Rosegger, *Technischer Wandel, Arbeit und Arbeitsplatz in evolutionärer Perspektive*, predavanje na simpoziju *Arbeit für alle?*, Müzzuschlag 1997.